

Vi er forhandler av
PÖSSL CITYCAR!

PÖSSL

Alta Autosenter
www.alta-autosenter.no • Tlf. 78 44 98 44

Yngve knivtruuet etter farens kamp

**Altakampen
40 år etter**

Del 5

Faren Trygve gikk i front for å stanse sivil ulydighet under Alta-aksjonen. Det fikk sønnen Yngve Andersen merke da han som 10-åring ble utestengt fra lek og opplevde at en mann oppsøkte hjemmet med kniv.

Side 18 til 22

Politi kjørte uten lys på hengeren

Legger seg flat etter lovbrudd.

Side 13

Frp-topp hevder han sensureres

NRK tilbakeviser at Odd Erling Mikalsen holdes ute av av kanalen.

Side 4

Tar over etter læreremester

Mona Vonheim har styrt frisørsalongen i 35 år. Nå er det Anja Jenssen som tar styringa.

Side 24 og 25

MONA
Salongen 35 år
Dame og Herrefrisør
etabl. 1984

ÅPNINGS-

TIDER:

Mandag 08.30 - 16.00
tirsdag og fredag 08.30 - 16.30
onsdag og torsdag 08.30 - 19.00
Lørdag 10.00 - 15.00

Tlf: 78 43 54 85

www.monasalongen.no

ALTAPOSTENS JUBILEUMSKONSERT

Kari Bremnes

NORDLYSKATEDRALEN • FREDAG 23. AUGUST KL 19.00

Billettene legges ut for salg fredag 1. mars kl 09.00, på hoopla.no

50 *Altaposten*
2019
- din lokale mediekanal siden 1969

FOTO: STIAN ANDERSEN

7 090026 270108

www.altaposten.no – Tipstelefon 78 45 67 00

FIKK KJØRT SEG: Trygve Andersen i komiteen for orden og arbeid og Arnulf Isaksen i Vern om demokratiet fikk hard medfart i et leserinnlegg av Magnar Mikkelsen i Altaposten 17. januar 1981.

Som 10-åring fikk Yngve Andersen smertelig erfare at faren var leder av «Komiteen for orden og arbeid» under Alta-aksjonen.

Av **Hanne Larsen**
hanne@altaposten.no

I 1980 var Yngve Andersen 10 år gammel, han bodde sammen med foreldrene Trygve og Liv i Komsa terrasse og han gikk på Komsa skole. At faren var leder av «Komiteen for orden og arbeid», fikk tiåringen Yngve erfare på flere måter.

– Jeg fikk aldri være med i lenkegjengen, når vi lekte dette i skolegården. Hvis jeg prøvde å komme meg inn i den ble jeg raskt puffet vekk. Jeg måtte være politi. Så jeg ble nok basert noen ganger av «motdemonstrantene». Det var nok noe alle vi som måtte være politi opplevde, sier Andersen, som kan le av dette i dag.

Komiteen for orden og arbeid ble dannet spontant i januar 1981, av politiker og kaptein, og senere major, ved Altagård, Trygve Andersen. Med seg hadde han Egil Nilsen og Einar Mannsverk. Målet var å støtte politiets arbeid med å gjenvinne ro og orden, og til å være en motstemme mot folkeaksjonen mot utbygging. Komiteen hadde mange støttepillere, men og mange kritikere, som ikke gikk av veien for å bruke hardt verbalt skyts mot den nyopprettede komiteen.

«Brune venner»

I et langt leserinnlegg i Altaposten lørdag 17. januar 1981, klistrer Magnar Mikkelsen både Komiteen for orden og arbeid, borgervernet i Tverrelvdalen, Vern om demokratiet (fra Honningsvåg) og Samenes landsforbund (gruppen for moderate samer som var imot utbygginga) opp til nazistene under 2.verdenskrig. Under tittelen «Politiets brune venner i Alta» skriver Mikkelsen blant annet:

– Det jeg påstår er altså at gruppene BV, MA, SLF og VDO nå, og særlig i forhold til Alta-saka, driver noenlunde samme slags politikk som Vidkun Quisling forsøkte å gjøre i 1931–34, da særlig gjennom Nasjonal samling og dens forløpere.

Mikkelsen begrunnet dette med det han mente var gruppens synspunkter på «in-

” Jeg fikk aldri være med i lenkegjengen, når vi lekte dette i skolegården.

Yngve Andersen

” Utenfor stod en mann med en svær

VISSTE DU AT:

Trygve Andersen tok overgang fra Høyre til Frp høsten 1981, på grunn av uoverensstemmelser etter Alta-saken. Andersen ble i 1982 valgt til formann i Finnmark fremskrittsparti.

og det var også dette demonstrantene i Stilla fikk slengt etter seg. Harald Opgård fra Tverrelvdalen ble oppfattet som en leder for det såkalte borgervernet i bygda, og sa i en tidlige del av denne serien at han fikk

telefoner fra redde sambygdinger om at «Nalganas er full av kommunister».

Yngve Andersen mener at det ikke bare var motstandssida i Altautbygginga, som ble ut-satt for overvåking.

– Under aksjonen opplevde jeg at ved å ta fasttelefonen hjemme så klikket det. Vi mener og at det har vært tatt opptak av samtaler. Når vi tok av røret for å ringe opp en ny samtale, så hørte vi den forrige samtalen i røret. Så det foregikk nok en overvåking fra myndighetens side, ikke bare mot Alfred Nilsen og den sida, men og mot den andre sida. For å vite hvordan de skulle planlegge fremover, så overvåket de nok både motspillere og medspillere, tror Yngve.

Dratt inn bil

Det var i det hele tatt en ganske surrealistisk tid, minnes Yngve Andersen, som ikke husker alt som skjedde, ung som han var.

– En ganske alvorlig hendelse har jeg nok fortrent, men den har jeg fått fortalt av mamma. Etter et arrangement på Komsa skole en kveld, skal jeg ha blitt forsøkt dratt

filtrasjon og konspirasjon, kommunisthets, synet på folkelige streiker og aksjoner, eksponering av fremmedhat og synet på partipolitikk i sin alminnelighet».

Skulle ta faren

Selv om han ikke opplevde å bli direkte mobbet, innrømmer Yngve Andersen at han gikk på tå hev de årene kampen om Altaelva raste som verst.

– Min far var veldig profilert og han var blant annet på Dagsrevyen, hvor en tale han hadde utenfor rådhuset ble kringkastet. Dette ble lagt lagt merke til og tydeligvis diskutert i mine klassekameraters hjem. Jeg merket godt at mine medelever visste hvem min far var og hva han stod for. Små gryter har og ører, kommenterer Andersen, som i dag er pastor i Frikirka i Alta.

Han trekker pusten:

– Men den mest skjellsettende opplevelsen skjedde på trappa hos hos. Jeg var alene hjemme. Jeg brukte å komme hjem et par timer for foreldrene mine og sette på poteter. Plutselig ringte det på døren og jeg gikk ut. Utenfor stod det en ruset mann med en svær kniv i hånda, som skulle ha tak i faren min. Jeg fikk forklart han at pappa ikke var hjemme og da gikk han omsider.

– Hva gjorde du da?

– Jeg gikk nok inn og ringte mamma. Jeg var nok redd han skulle dra videre på leting. Jeg trodde han skulle drepe faren min. Når

du er ti år, er dette en skremmende opplevelse, sier 49-åringen.

Sårende revynummer

Andre ting kunne være mer sårende, enn skremmende.

– Jeg husker at det var en revygruppe som gjorde narr av pappa, de sang «Jeg er kaptein Andersen», og så videre. Jeg skjønner jo at dette er slik revy er, men for meg var det vondt, sier Yngve, som måtte leve med at faren var en omstridt, og for enkelte, forhatt person, under den betente Alta-striden. I likhet med mange andre fikk også Andersen trusler. Det var naturligvis ikke alt foreldrene ville belemre barna med og derfor har Yngve fått vite om ting først lenge etterpå.

– Vi brukte å være på hytta i helgene og i påska. Jeg var alltid med, attpåklatt som jeg var. Men en påske dro pappa ned fra Leirbotnsvann hver kveld. I ettertid har jeg fått høre at det var fordi det hadde kommet trussel om at huset vårt skulle brennes ned den påska, forteller Yngve.

Ble overvåket

Etterkrigstida var preget av mistenkeliggjøring og overvåking. Alle som stod til venstre i politikken måtte regne med å ha mistankens lys rettet mot seg, i forhold til å skulle stå i ledtog med russerne. «Kommunist» var for mange nordmenn et skjellsord,

SÅRE MINNER: Yngve Andersen har mange såre minner fra Alta-saken, da faren Trygve var en omstridt person. Her ser far og sønn tilbake på den tøffe tida over en kaffekopp. (Foto: Hanne Larsen)

13. januar 1981, dagen før den store politiaksjonen i Stilla, er Altapostens forside dekket av stoff om demonstrasjoner for og i mot utbygginga. Folkeaksjonen mot utbygging minner om demonstrasjonstog, NSR skal ha fakkeltog fra Bossekop og en halv time etter det skal Komiteen for orden og arbeid ha appell på torget i Bossekop, i kombinasjon med bilkortesje rundt hele Alta.

– Vi kjørte fra Bossekop og rundt Aronnes, opp forbi rådhuset og så tilbake Bossekop igjen. Vi hadde samlet mye folk og den siste bilen var ikke kjørt ut fra Bossekop før den første kom tilbake, mener Trygve Andersen å huske i dag.

Fryktet kaos

Selv om Trygve Andersen møtte motstand, var det mange som hilste Andersen og Komiteen for orden og arbeid velkommen. Bygda var delt på midten og mange hadde sett seg lei på at demonstranter fra fjern og nær hadde kommet til Alta for å lage bråk og oppstandelse. Yngve Andersen tror farens hovedanliggende på den tida, nettopp var orden og respekt for politisk fattede vedtak.

– Det faren min og komiteen reagerte på, var vel at det var et lovlig fattet stortingsvedtak, som man ikke respekterte og at man brukte sivil ulydighet for å hindre dette i å bli satt i verk. Det var det de ville unngå. De tenkte nok med gru på kaoset som skulle komme hvis Stortinget vedtok ting, som ikke skulle respekteres, sier Yngve.

Han legger til:

– Så det var nok det prinsippet som var kapteinen og offiseren Trygve Andersen sin bekymring. Mer enn at vi trengte kraften.

– Hva tenker du Yngve om utbygginga?

– Det ble som det ble og kanskje tenker jeg at vi ikke trengte den utbygginga. Gro Harlem Brundtland som var statsminister i 1981, har og sagt at den ikke var nødvendig. Jeg ser og at noen synes det er leit at det samiske har fått mye fokus, og at vi har fått Sametinget. Det synet deler ikke jeg. Jeg synes det er av det gode, sier pastoren.

Moren Liv synes ikke noe om at Altaposten lager en serie på Alta-saken, 40 år etter begebenhetene.

– Nei, hva er vitsen med å rippe opp i dette nå, spør fru Andersen, som er redd for at gamle sår skal rives opp eller at konflikter skal blusse opp igjen.

– Det var mange som klagde, men de har fått vei og lys og alt. Og de som kom sørfra for å demonstrere, visste de hva de holdt på med? Visste de hva de skulle berge? Elva renner der og folk fisker der fortsatt, sier hun.

– Skulle du for 40 år siden ønske du ikke hadde en mann som var så profilert under aksjonen?

– Nei, det tror jeg ikke man tenkte på. Det var som det var. Man måtte ta det og håpe at fornuften seiret, sier Liv, som i likhet med sin mann jobbet på Altagård på denne tida.

– Fikk du merke noe på jobben?

– Det vil jeg ikke utdype. Det holder jeg under skjermen. Det er ingen vits i å begynne å rote opp i det nå. Jeg engasjerte meg heller ikke så mye i det, min oppgave var å ta vare på hjemmet.

Politisk hjem

Trygve Andersen var en engasjert politiker både før og etter Alta-aksjonen, og sønnen Yngve minnes at temperaturen kunne gå nokså høyt hjemme rundt kjøkkenbordet.

– Mine tre eldre søsken er mye eldre enn meg og jeg husker at det var debatter hjemme hos oss. Det var ikke alle som var enige med pappa i ett og alt, vi har folk fra både venstre og høyresida av politikken i vår familie, smiler Yngve.

Støvet hadde fortsatt ikke lagt seg etter Alta-saken, da bygda stod overfor et svært spennende kommunevalg. Høyre vant egentlig valget i 1981, men Venstre stakk likevel av

UNG OG SÅRBAR: Yngve (i midten) hadde en skremmende opplevelse da han som 10-åring fikk besøk på døra hjemme av en ruset mann. Her fra et ubekymret øyeblikk.

med ordføreren, da Jakob Aarøen fikk fornyet tillit i en thriller av en ordførerduell. Men dette var ikke gitt. I Altaposten 8. oktober 1981, rett før valget, har Aarøen et avskjedsintervju med avisa. Der blir han bedt om å se tilbake på sine to år i ordførerstolen. Avisa skriver at det fra årsskiftet vil bli et bytte av ordfører, og at Høyres Eystein Brandt, trolig vil etterfølge Venstre-mannen Aarøen.

Aarøens avskjedsintervju

Alta-saken blir naturligvis viet mye plass i portrettintervjuet, og Aarøen blir blant annet spurt om hvilke negative inntrykk som har påvirket han mest de to årene han hadde sittet med makta. Til det svarer Aarøen:

– Ja, det må nok bli Alta-saka. Den har vært ei utrivelig sak. Personlig har jeg fått merke det utrivelige gjennom anonyme, ubehagelige telefonoppringinger. Men dette er jo i den store sammenheng bare en bagatell. For meg har de skjerpede motsetningene i bygda stått som det verste med denne saka.

Yngve Andersen var bare guttungen på denne tida og det han husker som spesielt, var at i nabolaget bodde veldig mange av farens med- og motspillere i politikken.

– Det var jo en veldig skjerpet tid etter Alta-saken. Pappa satt i Alta Høyre og var på vippen under valget hvor Høyre ikke får ordføreren, selv om de er i flertall. Ordføreren gikk til Venstre og Jakob Aarøen, som bodde 50 meter nedenfor oss. Eystein Brant, som var ordførerkandidat for Høyre (men var imot utbygginga, red.anm) bodde i nabo-uset, mens Harald Paulsen, som satt i kommunestyret for Høyre bodde 100 meter bortenfor oss. Så i en liten klynge skjer veldig mye av det som foregikk politisk i bygda på den tida, sier Yngve.

– Vi ungene i gata merket nok litt til dette, men samtidig var de voksne veldig flinke. Vi hadde voksne som skilte sak og unger. Også Nilsen sine, som drev lekebutikk på sentrum, var alltid veldig vennlige. Og de visste hvem jeg var, men jeg merket alltid en veldig raushet fra dem, sier Yngve.

Før avisintervjuet rundes av vil Altaposten tilbake til episoden da lille Yngve åpnet døra for en ukjent mann med en stor kniv i hånda, på jakt etter faren.

– Hvilken kniv var det? Husker du?

– Ja, det var en stor samekniv. Men han var ikke same, sier Yngve.

– Vet du hvem det var?

– Ja, jeg har sett han mange ganger etterpå, men noe navn får du ikke. Men han var ikke av den innerste kretsen til folkeaksjonen. Han var en enkeltperson, som ville ta saken i egne hender.

På spørsmål til faren, Trygve, om det er noen han i dag er uvenner med, kommer svaret kontant:

– Ikke Alfred Nilsen en gang.

Kona ser på ektemannen og sier:

– Du må jo fortelle historien om da du gikk på gangstien her nede, og det kom en mann og tok deg i armen og leide deg over gangfeltet. Og så var det han Alfred Nilsen.

– Nilsen var ikke blant de verste, sier Trygve Andersen, før han legger til:

– Nilsen var en klok mann.

KRITISK: Liv Andersen er lite begeistret for at Altaposten ripper opp i Alta-saken 40 år etter begebenhetene. (Foto: Hanne Larsen)

inn i en bil. Men onkel som kom kjørende rett bak, så opptrinnet, og fikk dratt meg ut igjen, sier han.

Mor til Yngve, Liv Andersen, legger til:

– Ja, onkelen til Yngve så heldigvis dette og fikk kjørt han hjem.

– Hvordan opplevdes dette for deg som mor?

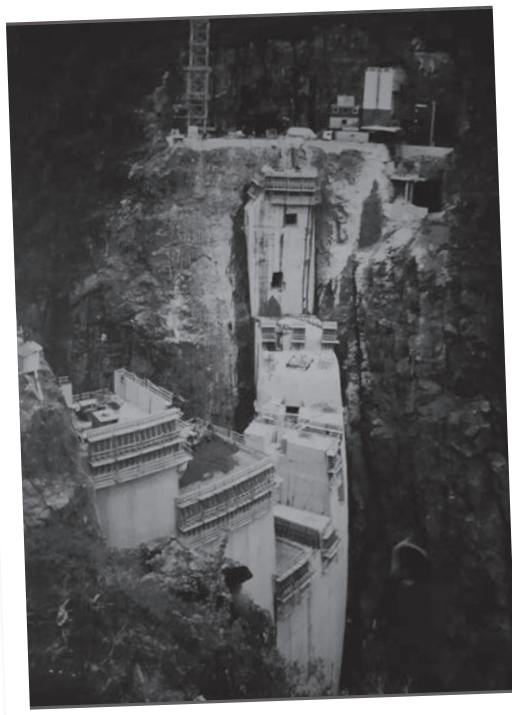
– Det var en redsel. Det var det nok av i den tida, men man måtte bite tennene sammen og stå i det, sier hun.

– Var du redd?

– Jeg sov godt om natta, det gjorde vi vel alle. Og så hadde vi politibåten i Bukta. Så dem var i nærheten hvis vi trengte dem.

Lang bilkortesje

Altaposten møter Yngve og foreldrene hjemme i foreldrenes leilighet i Markveien. Trygve Andersen er blitt 87 år og har hatt drypp. Den pensjonerte majoren sliter derfor med å huske detaljene fra den turbulente tida. Men noen ting glemmer man ikke så lett.

OMSTRIDT: Demninga i Sautso tok mange år å bygge. Planen var at den skulle være enda smalere på toppen, men dette ble grunnet protseter ikke noe av. (Foto: Utlånt av NVE)

KRAFTSOSIALISTEN: Gunnar Mathisen var leder i Finnmark Arbeiderparti under Alta-saken og trakk i mange tråder.

Nå roer han ned hjemme i leiligheten i Beko-skogen. (Foto: Hanne Larsen)

Gunnar Mathisen mener utviklingen i Alta ikke hadde vært mulig uten Alta kraftverk.

Av **Hanne Larsen**
hanne@altaposten.no

Gunnar Mathisen ledet Finnmark Arbeiderparti under Alta-aksjonen, og 40 år etterpå er fortsatt den gamle Ap-høvdingen overbevist om standpunktet han kjempet med nebb og klør for den gang var rett.

– Ser du lysene nede på «City»? Tror du Kåven kraftverk hadde klart å levere så mye strøm at vi hadde hatt den utviklingen vi har sett i Alta etterpå?

Lyttepost for Nordli

Mathisen har rundet 82 år, men ruver fortsatt både bokstavelig og verbalt, der han står på kjøkkengulvet i leiligheten sin i Beko-skogen og peker ned mot Alta sentrum. Han fortsetter den påbegynte kraftsalven:

– Alta-utbyggingen var helt nødvendig for å skape det samfunnet vi har i dag, med 21.000–22.000 innbyggere og masse arbeidsplasser.

Mathisen eller GM, som han heter på folkemunne, har vært med på å bygge Alta sentrum, og var en av de sterkeste drivkreftene bak Amfi, eller Alta storsenter, som det het da det ble reist på 90-tallet. Da Alta-saken startet på 70-tallet, bodde Mathisen i Tverrelvdalen med kone og barn, solgte anleggsmaskiner, og var leder i Finnmarks mektigste politiske parti. Og ikke minst; Gunnar Mathisen, var en viktig lyttepost for regjeringen under den vanskelige Alta-saken, som krevde hele tre stortingsvedtak, før den ble satt ut i livet.

Kjeeper i hjulene

Mens Alta Arbeiderparti gikk imot utbygginga av Alta-Kautokeino-vassdraget, var fylkespartiet for. Dette var slettet ikke oppsiktsvekkende, hvis man ser på Aps historie, hvor kraftutbygging har vært en sentral del av partiets politikk i etterkrigstida. Begrepet kraftsosialist har nærmest vært en hedersbetegnelse, og kan nok og brukes om tidligere fylkesleder Mathisen.

Det som satte kjepper i hjulene for Arbeiderpartiet, både sentralt og regionalt under Alta-saken, var at de samiske spørsmålene ble så sentrale. Odvar Nordli, som var statsminister i starten av utbyggingsaken, begynte i likhet med mange sentrale politikere å vakle, da samiske ungdommer gikk til sultestreik utenfor Stortinget høsten 1979. Plutselig var fornorskningen og den urett samene hadde opplevd, det alle snakket om og som ble kringkastet av alle landets medier.

Ingen stemmesanker

Ifølge boka «Alta, kraftkampen som utfordret statens makt», fra 2006 skriver forfatter

Lars Martin Hjorthol, at Nordli søkte støtte og forståelse for den samiske situasjonen fra fylkespartiet i Finnmark. Der var det lite å hente. Fornorskningsskøyen i partiet hadde rådet grunnen etter 1950, med Karasjok-ordfører Hans Rønbeck i spissen. Rønbeck ønsket ingen særtiltak for samene som gruppe og det å skulle verne samisk språk og kultur ble ansett som bakstreversk. Arbeiderpartiet stod sterkt langs kysten av Finnmark i etterkrigstida, og her hadde som kjent fornorskningen fått hardeste tak. Ergo var det liten sympati med noen sultestremende samer, når Alta og Finnmark trengte kraft.

Eller som Hjorthol skriver:

«Særtiltak for den samiske folkegruppa var på ingen måte noen stemmesanker langs finnmarkskysten, verken da eller nå».

Var krafta nødvendig?

Mange har ment at den påståtte kraftkrisen som Finnmark skulle stå overfor, var kraftig overdrevet, og fortsatt er et av kjernespor-målene: Trengte Alta kraften fra Alta kraftverk?

Jan Borring, som under Alta-saken jobbet med å belyse miljøaspektet, blant annet ga han ut noe som het Miljø-magasinet, i samarbeid med folkeaksjonen, er sterkt tvilende til denne teorien. Borring bidro sammen med sine samarbeidspartnere til å belyse kritiske aspekter rundt at Finnmark skulle være i en tvangssituasjon når det gjaldt kraftdekning. I en kommentar i dag til Altaposten sier han:

– Under saken ble det brukt som sterkt pressmiddel at Finnmark nærmest var i en tvangssituasjon, jamfør tidligere energiminister Bjartmar Gjerde, som hevdet det ville skje en ulykke i Finnmark, om man ikke kom i gang med Alta-utbyggingen. Denne påstanden var basert på rare forutsetninger, både om kraftbehov og om alternativ tilgang på energi, spesielt det faktum at Finnmark uansett Alta eller ikke, var avhengig av bedre linjenett sørover. Den informasjonen Stortinget fikk var til dels ganske sterkt misvisende, noe som også ble kommentert av rettsvesenet da saken var oppe der.

Kraftverksjef i Statkraft, Ole Christian Povenius, er ikke fullt så kategorisk som Gunnar Mathisen om utbyggingas betydning for Altas utvikling. Men han mener likevel at Alta kraftverk er, og har vært viktig for Alta.

– Ja, det har vært kjempeviktig. Også for Finnmark som helhet har det vært viktig å holde en nettstruktur oppe og sikre energiforsyning. Ikke minst var det viktig den tida det ble bygget, sier Povenius.

– Men hvis man ikke hadde bygd ut, hvor ville vi i Alta fått krafta fra da?

– Da måtte den ha blitt transportert sydfra eller østfra, og vi måtte ha hatt en tidligere etablering av en sterkere nettstruktur. Du kan jo ikke kjøpe kraft uten å ha et nettverk

å transportere den i, sier Povenius, som oppgir at strømmen som produseres ved Alta kraftverk i dag er på 700 Gwh i året.

– Det er nok til å forsyne 30.000 husstander med strøm.

Linjenettet har til en viss grad blitt bygget ut etter Alta-utbyggingen, men den store revolusjonen ventes å komme med 420-linja, som nå har ankommet Alta. Linja er vedtatt videreført til Skaidi, og i Øst-Finnmark venter man i spenning på om linja blir videreført dit. Også denne utbygginga har det vært strid om. Der mange mener at Finnmark trenger linja for å sikre vekst og utvikling, mener andre at så store naturinngrep er unødvendig, all den tid olje- og gassnæringa er på retur, som følge av det grønne skiftet. Reindrifta, som får linja tvers gjennom beitelandet, har og kjempet mot utbygginga.

Vaklinga måtte stoppe

Under Alta-saken var Mathisen medlem av sentralstyret og hadde flere møter med Odvar Nordli og regjeringsapparatet. Et møte på hotellet i Tønsberg ble særdeles viktig ifølge boka til Hjorthol. I deler av partiet sentralt var det nemlig usikkerhet om hvorvidt de skulle sette utbygginga på vent, inntil

samiske rettigheter var avklart. For Nordli var skrekksenarioet å måtte fjerne samiske aktivister fra Stilla med makt, ved hjelp av et massivt politioppbud, kanskje attpåtil ledsaget av militært mannskap og materiell.

For fylkeslederen i Finnmark, Gunnar Mathisen, var vaklingen til Nordli en pine, som det snarest måtte settes en stopper for. Under landsmøtet i februar 1980, var hovedoppgaven til Mathisen å lenke Nordli til stortingsvedtaket, om at utbygginga skulle gå sin gang. I boka til Hjorthol er Mathisen sitert på følgende:

– Det ble en hard batalje. Flere i regjeringen tvilte og nølte, spesielt når det gjaldt bruk av maktmidler. Nordli var nervøs. Han var redd for at folk kunne bli drept. Vi hadde minst sju-åtte lange, uformelle samtaler om dette.

Og videre:

– Justisminister Andreas Cappelen luftet forslag om å vente med anleggsstart til de rettslige forholdene var avklart. Jeg oppfattet det slik at det gjaldt hele pakka- også same- nes rettigheter til land og vann i Finnmark. Jeg sa at dersom vi gikk med på det, kan en-

Solgte arvesølvet

Alta har tapt inntekter i milliardklassen ved å selge Alta kraftverk.

Det hevder politisk redaktør i Mediehuset Altaposten, Jarle Mjøen, som har skrevet boka «I støtet» i forbindelse med Alta kraftlags 50-årsjubileum i 1998.

– Det som skjedde på slutten av 80-, begynnelsen av 90-tallet, var at kraftmarkedet ble deregulert. Det fikk dramatiske følger for økonomien i Finnmark Kraftforsyning, som nå var omdannet til Finnmark Energiverk AS. Med fylkeskommunen som eiere, og dermed også ansvarlig for investeringen, som hadde gitt 40 prosent eierandel i Alta Kraftverk, var plutselig investeringen en møllestein rundt den fylkeskommunale økonomien, sier Mjøen, som i boka sin har viet denne transaksjonen stor oppmerksomhet.

– Husker jeg ikke helt feil ble investeringene for å bygge ut Alta videregående skole satt på vent på grunn av denne situasjonen. Det ble først gitt grønt lys, da Finnmark fylke besluttet å selge Finnmark Energiverk til Statens heleide Statkraft, forteller han.

– Tidens tabbe

Mjøen legger ikke skjul på at han personlig ser tilbake på dette salget som en av tidens tabber gjort av fylkets politikere. Salget ble gjort med bred politisk støtte, men med noen sterke advarsler, selv om salget gikk fra lokalt fellesskap til statlig fellesskap.

– Vi må ikke glemme at salget også inneholdt et nedbetalt Adamselv kraftverk, i tillegg til et av landets største elvekraftverk. Kombinasjonen av disse to verkene ville garantert gi enorm avkastning bare den første økonomiske stormen ble ridd av. Dette viste seg også å stemme. Statkraft

har siden høstet fortjeneste i milliardklassen på disse lokale ressursene, eller sagt på en annen måte, finnmarkingene gjennom Finnmark fylkeskommune har mistet tilsvarende inntekter, sier han.

Tvunget til prisdumping

Mjøen forklarer kollapset i energipriser på 90-tallet med «våte år» og dermed kraftoverskudd på landsbasis. Samtidig ble det gamle monopolet til Finnmark Kraftforsyning, der de selv bestemte prisen de lokale kraftverkene skulle få kjøpe strømmen for, opphevet. I løpet av få år utløp gamle kontrakter, og kraftlagene stod fritt til å kjøpe der det var rimeligst. Finnmark Energiverk ble tvunget til å dumpe prisene til et punkt der fylkeskommunens ledere, med fylkesordfører Erling Fløtten sentral, var kommet til et «point of no return». De så ingen annen mulighet enn salg. Bare kort tid etter begynte grafen med kraftpriser å gå til himmels, men da eide Finnmark ikke lenger noen store kraftressurser.

– Det hører med til historien at da Alta Kraftverk ble solgt var kraftlagene, med Alta Kraftlag sentralt, klar med finansiering for å beholde kraftverket lokalt. Dessverre var de lokale aktørene for sent ute, og rakk ikke knappe tidsfrister, kommenterer mediehusets politiske redaktør.

Knapp om salget

Gunnar Mathisen satt som leder av Finnmark arbeiderparti, da arvesølvet ble solgt ut av fylket. Ifølge boka til Mjøen skal Mathisen ha vært en av arkitektene bak salget, mens partikollega, avdøde Turid Kjellmann Pedersen, skal ha vært imot. På spørsmål til Mathisen om han i dag angrer på salget, sier eks-politikeren:

– Poenget var ikke hvem som eide strømmen, men at vi hadde strøm i Finnmark.

hver som kaller seg same, stoppe et hvilket som helst bygningsvedtak i Finnmark. Vi kan ikke ha en slik situasjon.

Mistet elverett

82 år gamle Mathisen avdramatiserer det som skal ha vært vakling fra Nordlis side for fire tiår siden.

– Han var nok litt personlig berørt av saken, men det var ikke noen stor uenighet i Arbeiderpartiet. Det var litt splittelse lokalt, men i sentralstyret tror jeg ikke mange var imot. Personlig var jeg noen ganger litt bekymret for at det kunne utvikle seg til det verre. Det at det skulle komme så mye politikk og at noen kunne ha skumle tanker, sier Mathisen.

For de som var imot utbygginga var Gunnar Mathisen en av hovedfiendene, og en de kunne rette sin harme mot. Nå er ikke Mathisen kjent som noe persilleblad, men han medgir at stemninga under Alta-striden var alt annet enn trivelig.

– Det var selvfølgelig en ubehagelig situasjon lokalt, med avlytting og det som var. Men jeg brydde meg ikke. Jeg opptrådte som normalt og gjorde det jeg skulle. Men selvfølgelig var det ubehagelig. Vi bodde nederst

i Tverrelvdalen på denne tida og jeg advarte ungene mot å haie. Det kjørte mye demonstranter oppover Dalen, sier han.

– Hva var du redd for?

– Nei, men vet jo aldri hva folk som ikke var i balanse kunne finne på. Personlig tok jeg det med ro, men akkurat barna var jeg litt redd for.

– Har du noen forståelse i dag for de som ville redde elva og hindre et så stort naturinngrep?

– Det går ikke an å bygge et kraftverk uten naturinngrep. Dette er et lite kraftverk sammenlignet med det vi ser andre steder og vi ser også at laksen går oppover elva som før. At laksen har kommet litt lenger ned enn før, har jeg absolutt ingen store problemer med, sier Mathisen, som kanskje bedre enn noen burde forstå de som hadde omsorg for elva.

– Jeg var gift med Inger Marie Wisløff fra Storelvdalen, og visste at elva hadde fordeler for noen. Men mange hadde ikke noe utbytte. Hadde du jord hadde du muligheten. Mange dalinger hadde jord, men grensene var satt utenfor. Min familie hadde eiendom helt ned til elva, men plutselig var vi fjernet fordi elva hadde endret leie, sier han.

– Og så var spørsmålet: skulle vi ta vare på

våre folk og la dem vokse opp og la dem ha noe å gjøre, eller skulle vi la lordene fortsette å ha elva? For mitt og Arbeiderpartiets vedkommende var det viktigste at vi skulle ta vare på folk som bodde her. Lordene hadde nok.

– Var det en påkjenning å jobbe for utbygging, i en bygd som var så splittet?

– Hvis man mener man gjør rett, er det veldig enkelt. Hadde vi ikke hatt kraft ville vi ikke hatt utvikling og jobb til de som vokste opp. De måtte ha reist vekk, hevder Mathisen, som mener at de som måtte bytte noen laks mot strøm, burde være takknemlig i dag.

– Dette med vekst og forbruk for enhver pris, tenker du at det aldri blir nok?

– Nei, jeg tenker ikke slik, men poenget er at vi har steder i fylket hvor samfunnet dør. Folk må flytte fordi de ikke har jobb eller noe å gjøre. Uten kraft skjer det ingenting. Krafta må komme først, deretter utviklinga.

Den gamle kraftsosialisten lener seg tilbake i godstolen, folder hendene over brystet og smiler før han setter inn sluttrepplikken:

– Ingen lever av å sitte å se på naturen.

TIDLIGERE PUBLISERT:

- FIKK UNNGJELDE: Kato Johansen var folkeaksjonens aller første leder og mener AP-pamper i bygda sørget for å gjøre livet vanskelig for han etter Alta-striden. (Foto: Privat)

Slet med å få jobb etterpå

Folkeaksjonens første leder mener han ble frosset ut av bygda etter Alta-saken.

Av Hanne Larsen
hanne@altaposten.no

Kato Johansen er utdannet arkitekt og forteller til Altaposten om hvordan han opplevde å bli frosset ut av jobbmarkedet i Alta etter utbygginga.

- Jeg opplevde å få ansettelsesforbud både i Alta kommune og i Finnmark fylkeskommune. Alta var styrt av sentrale Arbeiderpartipolitikere, som var for utbygginga og jeg opplevde gang på gang at når jeg søkte jobb, så vedtok de å ikke ansette noen i den stillingen, hevder Johansen.

- Du opplevde altså å bli frosset ut av bygda?
- Ja, men det var mange som ble det, sier han.

- Du snakker da om det du opplevde som et uformelt «ansettelsesforbud»?

- Ja. Det var ingen som turte å ansette meg i frykt for å komme på kant med sentrale AP-politikere i Alta, sier Johansen.

- Snakker vi da om Lars Bakken (daværende formann i Alta Ap) og Gunnar Mathisen (daværende leder Finnmark Ap), som var for utbygginga?

- Ja, blant annet, sier Johansen.

82 år gamle Gunnar Mathisen avviser tvrt påstandene fra Kato Johansen om at han skal ha bidratt til å skremme folk i byråkratiet til å ansette Johansen eller andre som var motstandere av utbygginga.

- Det er idioti, vi hadde et byråkrati som ansatte folk. Det var ikke politisk styrt, sier Mathisen.

- Så du avviser at det uformelt kunne vært folk som ble frosset ut?

- Det har jeg aldri vært borti. Det var iallefall ikke i min personlige interesse at det skulle bli mer konflikt enn nødvendig. Men

hvis folk ikke har fått jobb, kan det hende de ikke var kvalifisert, sier Gunnar «GM» Mathisen med en liten latter.

Symbolpolitikk

Kato Johansen er fra Finnmark, men har bodd flere tiår i Bærum hvor han har jobbet som byplanlegger i kommunen inntil han gikk av med pensjon for noen år siden. Selv om han har forlatt Nord-Norge er navlestrengen på ingen måte klippet over. Hvert år er han hjemme på ferie og ellers følger han interessert med i det som skjer i hjemfylket.

Når det gjelder de samiske rettighetene og etableringen av Sametinget, som var en direkte følge av Alta-aksjonen, mener Johansen at dette mest er symbolpolitikk.

- Jeg synes egentlig ikke norske myndigheter tar så mye hensyn til den samiske befolkninga i dag heller, når man ser på omfanget av utbyggingssaker. Det bygges ut både vindmøller, kraftlinjer og ikke minst anleggsveier i deres beiteområder, uten at de har så mye de skulle ha sagt.

Johansens engasjement for Alta-saken ble vekket da myndighetene hadde sine første planer om å demme ned Maze på begynnelsen av 70-tallet.

- Jeg var nokså forbannet på staten som skulle drive en slik brutalisering av folk i Finnmark, så mitt engasjement sprang særlig ut fra hva de gjorde mot folket her oppe, sier han i dag.

Alfred pekte seg ut

Under folkemøtet som interimsstyret arrangerte på Alta gymnas 12.juli 1978, ble Folkeaksjonen mot utbygging dannet. Johansen ble valgt til leder, før Ruth Rye Josefsen overtok stafettspinnen året etter. Josefsen, som var leder under leiren i Detsika og under de første politiaksjonene i Stilla, beholdt imidlertid ikke tømme lenger. Det ble nemlig tidlig klart hvem som hadde alle egenskapene som skulle til.

- Alfred var den beste lederen vi kunne

ha i den perioden. Han hadde bakgrunn fra Alta-utvalget og hadde jobbet med saken minst like lenge som meg. I tillegg var han eldre enn meg og han var markant i Alta-politikken. Han kjente både bygda, folket og forholdene veldig godt, sier Johansen.

- Han hadde tyngde og stor legitimitet med andre ord?

- Ja, i kraft av sin alder, sitt kjennskap til saken og sitt nettverk, så rakk han enda lenger ut, sier Johansen, som selv var i slutten av tjuetårene på denne tida, mens Alfred Nilsen var midt i førtiårene.

Folkeaksjonen fikk i løpet av kort tid 20.000 medlemmer fordelt på lokallag over hele landet.

- Det saken trengte var en organisasjon hvor hvem som helst som var imot utbygginga kunne melde seg inn. Det fikk man med folkeaksjonen, sier Johansen som hadde som oppgave å reise rundt i landet og bistå de ulike lokallagene.

Vant politisk

Den internasjonale oppmerksomheten var avgjørende for aksjonens popularitet, mener han.

- Vi så tidlig at dette kom til å bli stort. Ikke bare fikk vi støtte fra hele landet, og de nordiske landene, men fra hele Europa og også Australia, Canada og Japan. Så selv om staten var sterk og var de som hadde maktmidlene, kunne vi likevel vinne den politiske seieren. Og det gjorde vi, mener Johansen.

Han er klar på at uten den samiske dimensjonen, ville saken aldri tatt av slik den gjorde.

- Internasjonalt var samene anerkjent som urbefolkning og det var dette som dannet grunnlaget for den internasjonale oppmerksomheten. Da staten til slutt rykket inn og fjernet demonstrantene med militært utstyr, var det rett foran øynene på pressefolk fra 50 land. Det var en veldig stygg sak for norske politikere, som gjorde det de kunne for å ro seg i land, ved å utrede urfolkspørsmål og opprette et Sameting, sier Johansen.

Alta-saken

- Alta-saken var en politisk konflikt fra rundt 1968 til 1982, hvor samiske interesser og miljøverninteresser gikk mot en storskala vannkraftutbygging i Indre Finnmark.
- Planene møtte hard kritikk, og i 1973 ble «Alta-utvalget» for bevaring av vassdraget dannet. Motstanden mot utbyggingen var basert på samiske interesser, reindriftsinteresser og miljøverninteresser.
- I de første planene lå også en neddemming av bygda Maze inne, dette ble senere skrotet og i 1973 vedtar Stortinget varig vern av Maze.
- I 1976 går kommunestyret i henholdsvis Alta og Kautokeino imot utbyggingsplanene, mens Finnmark fylkesting sier ja. Aksjonens første leder er Kato Johansen, før Alfred Nilsen fra Alta overtar stafettspinnen.
- I 1978 dannes Folkeaksjonen mot utbygging av Alta-Kautokeino-vassdraget og 15.000 underskrifter samles inn lokalt.
- I januar 1979 varsler et folkemøte i Alta sivil ulydighet mot utbyggingen. I juni samme år avviser Stortinget et forslag om å ta Alta-utbyggingen opp til ny behandling.
- I september 1979 stopper folkeaksjonens lenkegjeng anleggsarbeidet i Stilla. Lokalt politi forsøker å fjerne demonstrantene, men må gi opp.
- I oktober 1979 sultestreiker en gruppe samer foran Stortinget. Statsminister Oddvar Nordli erklærer midlertidig stans i anleggsarbeidet og lover at samiske rettigheter skal utredes.
- I mai 1980 vedtar Stortinget for tredje gang at utbyggingen skal gjennomføres.
- I januar 1981 sendes 600 politifolk til Alta for å fjerne demonstrantene som har barrikadert seg ved det såkalte Nullpunktet i Stilla. Politiet har militært utstyr og militære kjøretøy til rådighet. Samebevegelsen innleder en ny sultestreik.
- I februar 1981 erklærer statsminister Gro Harlem Brundtland midlertidig stans i anleggsarbeidet, på grunn av brudd på kulturminneloven. I september gjenopptas arbeidet, mot harde protester fra reindriftsamer.
- I 1982 oppløses Folkeaksjonen mot utbygging og i mars samme år forsøker Niilas Somby og minst to andre personer å sprengte den såkalte Somby-brua. Forsøket mislykkes og Somby mister en arm under sabotasjeaksjonen. De to andre som var med har aldri stått frem offentlig.
- I 1984 legges den første delutredningen frem av samerettsutvalget, som ble opprettet etter sultestreiken i 1979.
- I 1987 settes Alta kraftverk i drift.
- I 1989 blir Sametinget åpnet av Kong Olav.

Kilder: Alta, kraftkampen (Lars Martin Hjorthol 2006), Store norske leksikon.

NEKTER: Gunnar Mathisen avviser at han har stukket kjepper i hjulene for Kato Johansen. (Foto: Hanne Larsen)

NESTE UKE:
NVE, Statkraft og miljøforkjemperne.